

Yaratıcı Çocuk Yetiştirme Problemleri ve Çözüm Önerileri

Yrd. Doç. Şükrü KARA

*Adnan Menderes Üniversitesi / Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı
karasart1@gmail.com*

Yrd. Doç. Sinan ŞENÇİÇEK

*Adnan Menderes Üniversitesi / Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı
ssencicek@adu.edu.tr*

Özet

Yaratıcılık, insanın ömrünün her evresinde ihtiyaç duyduğu ve yararlandığı bir olgudur. Günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Günümüz dünyası işletmelerinde, Araştırma Geliştirme servislerinin kurularak, araştırma ve geliştirmeye verdikleri önem ortadadır. Artık işletmeler aile şirketi olmaktan çok yapıcı, yaratıcı ve uzman bireylerin idaresine bırakılmaktadır. Modern iş yaşamı ve toplumsal hayatın gerekliliklerini yerine getirebilmek için yaratıcı bireylerin önce ailede, sonra da okulda hazırlanması gerekmektedir. Öğretmen merkezli ve ezbere dayalı kurulan eğitim sistemimizde yaratıcı bireyler yetiştirme süreci sektöre uğramaktadır. Her dönem değişen sistem denemeleri, kalabalık sınıflar sorunu, eğitimsiz toplum ve yeterli uzmanlığa sahip olmayan öğretmenler ile bunu başarmak olanaklı değildir.

Anahtar kelimeler: Yaratıcılık, çocuk yetiştirme, aile ortamı

Problems in Creative Child Raising and Solutions

Abstract

Creativity, is a phenomenon that a person needs and uses in every phase of his/her life. It is an essential part of our lives. In today's business world, the importance given to research and development can clearly be seen by Research and Development services. Institutions are not family-driven today and they need creative and expert people, anymore. In order to keep pace within modern work and social life, creative individuals must be raised firstly in family environment and then in schools. In our educational system which is teacher centered and based on memorization, the function of training creative individuals is interrupted. It is impossible to raise creative children with continuously changing system trials, overcrowded classrooms, illiterate society and nonexpert teachers.

Key words: Creative, Child Raising, Problem

GİRİŞ

Yaratıcı çocuk yetiştirmede problemlere geçmeden önce kısaca insanlık tarihini ve insanlık tarihinin gelişim süreçlerini incelemek ve bu gelişimin insan varlığının yaratıcılığını, gelecek nesillerin yaşamlarını sürdürme de yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirmenin önemini vurgulamak gerekmektedir.

İnsanoğlunu diğer canlı varlıklardan ayıran en büyük özelliği yaratıcılığıdır. İnsanoğlu, yaratıcılığı oranında doğa ve çevreye karşı güçlü kalabilmiş, aynı zamanda çevreyi ve doğayı yine kendi istem ve arzuları doğrultusunda yeniden inşa etmiştir. Aynı kapsamda düşünülürse; insanoğlunun mağara dönemlerinden başlayarak, oturdukları mekânlara hem gelecek kuşaklara iz bırakmak hem de belki de büyüsel amaçlı hayvan figürü çizimleri; içlerindeki yaratma ve varlığını ispat duygusu sonucudur. Yaşadığı çevreyi, içinde var olan tanrısal estetik kaygılarla şekillendirme isteğidir. Bu durum insanoğlunun içinde yaratma ve araç üretme arzusunun bir sonucudur H. Bergson “ insan araç yapan bir hayvandır” der (Akt., Forumgerçek, 2014). İnsanoğlunun tarihi gelişim süreçlerini incelediğimizde, çevre koşullarına göre kendi yaşam biçimlerini oluşturduklarını görürüz. Barındığı bölgenin gerek doğa gerek hava gerekse çevresel koşullarına bağlı olarak yaşam araç, gereç ve çevrelerini şekillendirdiğini görürüz. Örneğin; bir Eski Mo’nun evi ile bir Afrikalının evinin yapısal farklılıkları ortadadır.

İnsan doğanın güçsüz bir varlığı olarak her zaman doğa ile savaşmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle de doğaya karşı savaşırken başta beslenme, barınma ve temel ihtiyaçları için de araç ve gereçler üretmiştir (Şenel, 1995). Göçebe, toplayıcı ve avcılıkla geçinen ilk insanın muhakkak ki kendisine verilen aklı kullanması da kaçınılmaz bir sonuçtu. Taşı yontacak ve kendi silahını üretecekti. Bu onun yaşaması için bir ihtiyacın giderilmesi sonucu kendi ürettiği bir savunma aracıydı. Dolayısı ile yine vahşi doğadan korunmak maksadı ile mağaralardan çıkıp önceleri belki mağaraya benzer ya da ağaç kovuğuna benzer evler üretecekti.

Yerleşik düzene geçişle birlikte, kendi aralarında ki iletişim için, doğadan ve yaşam araç gereçlerinden esinlenerek bazı işaretler ve semboller sistemi geliştirmeleri kaçınılmazdı. Yazının icadı ile medeniyetlerin oluşumu başlamış oldu. Yazının kalıcılığı sonucunda, bilgi ve belgeye ulaşmakta kolaylaşmıştı. İnsanoğlu aynı zamanda düşünen bir varlık olarak kendisini sorgulamakta, korkularının sevinçlerini, yasını, tasesını, kaygılarını ve düşünerek çözümleyemediği problemler karşısında, kendisini güvende hissetmek için dine de ihtiyaç duymuştur. Dini inançlarının oluşumunda muhakkak ki çevresel farklılıklar neticesi, dini kavramlarda da farklılıklar gözlenir. Örneğin bir yerde “gök tengri” ye inanılırken, başka bir yerde “güneş tanrısı” na inanmışlardır. Bu inançları gereği oluşturacağı idoller ve tapınaklarda da farklılıklar olacak ve farklı estetik kaygılarla düzenlenecekti.

Yerleşik düzene geçişle birlikte toplumlar oluşacak ve bu oluşumun sonucu olarak bir yönetenler ve yönetilenler sınıfı doğacaktı. Toplumsal yaşamın gereği olarak herkesin her işi yapması beklenemezdi, Bu nedenle de iş ve meslek grupları oluştu, dolayısıyla insan kendisini ve çevresini aynı zamanda doğa ile olan ilişkilerini fark ettikçe çeşitli bilim dallarının doğmasına da neden oldu. Takas karşılığı alışverişte zorlanan insanoğlu parayı icat ederek, aynı zamanda ithalat ve ihracat yapma zorunluluğundan hareketle ekonomi bilimini ve hesap işlemleri için aritmetiği, yaşadığı ve gördüğü gözlemediği çevreyi daha iyi tanımak için coğrafyayı, astronomiyi, biyoloji, fizik, kimya ve sağlık bilimlerini, kimliğini ve tabasını sorgulayarak tarih, kültür bilimini ve tüm bu bilim dallarının eğitimle mümkün olması sebebi ile eğitim bilimlerinin temellerini atmışlardır.

Günümüz dünyasında da bu bilgi, birikim ile ekonomik güç ve üretimdeki başarı, gelecek nesillerin yaşama olanaklarının geliştirilmesindeki önem, bizlere çağdaş dünyada yer edinebilme adına yapıcı ve yaratıcı nesiller yetiştirmemizi zorunlu kılmaktadır. Yukarıda sayılan nedenlerle günümüz dünyasında güçlü bir yere sahip olmak istiyorsak ve insanlık gelişim süreçlerini dikkate aldığımızda, hür, özgür, bağımsız, yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bunun yolu da yapıcı ve yaratıcı bireyler yetiştirilmesinden geçmektedir. Peki, yaratıcılık nedir? Yaratıcı birey özellikleri nelerdir? Yaratıcılığı destekleyen ve engelleyen etmenler yanında neler yapılıp neler yapılmamalıdır? Buna ilişkin olarak alanyazında kimi çalışmalar yapılmışsa da, yaratıcı çocuk yetiştirme konusunda

halen sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada alanyazın taramasına dayalı olarak yaratıcı çocuk yetiştirme konusunda yapılması ve yapılmaması gerekenler ele alınmaya çalışılacaktır.

Yaratıcılık

Yaratıcılık konusu günümüzde hala tartışılan ve üzerine en çok makale yazılan konuların başında gelir. Bunun nedeninin dünyanın, madde ve enerjinin, bilimin ve sanat anlayışının günün koşullarına göre değişkenlik göstererek şekil almasından geçtiği ifade edilebilir. Örneğin, Hollanda'da düne kadar çocuk parklarının ve bu gün hala ülkemizde de olan biçimiyle düzenlenmesinin, çocukların yapıcı ve yaratıcı bireyler olma özelliklerine katkı sağlamadığı gerekçesi ile vazgeçilmiştir. Çocukların kendi kendilerinin oluşturacağı park ve bahçeler düzenlenmekte ve çocuklar oraya bırakılan puzzle ya da lego tarzı maketlerle, kendi oyuncaklarını ve oyun alanlarını yaratmaları beklenmektedir. Konu yaratıcılık olunca bu düşüncenin doğruluğu da ortadadır. Yaratıcılık konusunda günümüze kadar birçok eğitim araştırmacısı ve bilim adamlarınca çok farklı tanımlamaları yapılmakla birlikte hepsinin ortak yönleri; "Yaratıcılığın sadece ve sadece insana özgü bir davranış biçimi olduğu" dur. Yaratıcılık kavramı hakkında önemli sayılan bazı bilim adamlarının tanımlamalarından örnek verilecek olunursa; San'a (1979: 177) göre "...yaratıcılık her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir."

Torrance, yaratıcılığı, "Sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olmak, güçlüğü tanımlamak, güçlüğe çözüm aramak ve kestirimde bulunmak." Webster'in belirtişyle, "yapma" varlığı ortaya çıkarma süreci" olarak tanımlamaktadır (Akt., Özden, 1998: 45). Yaratıcılık, ya da creativity, doğurmak, yaşatmak, meydana getirmek anlamındadır. Creativity'de dinamik bir süreç söz konusudur. Yaratıcılık her alanda vardır. Çünkü bilim felsefe ve sanat işi bir yerde doğurmak, yaratmak ve meydana getirmek işidir (Turgut, 1990: 226).

Yazarların görüşleri incelendiğinde, yaratıcılık için genellikle; insan için yeni, farklı ve yararlı bir yeti olduğu görüşünde birleştikleri görülmektedir. Buradan hareket ederek yaratıcılığı kısaca "Özgün buluşlar ortaya koyma ve problem çözme becerisi" olarak tanımlanabilir.

Her birey yaratıcı mıdır? Yaratıcılık sadece bazı insanlara özgü bir davranış biçimi midir? Yaratıcı bireyleri diğerlerinden ayıran özellikler nelerdir? Yaratıcılık denilince öncelikle sanat dalları akla gelmektedir. Ancak, yaratıcılık sadece sanat dalları için olmayıp diğer tüm bilim dalları içinde bir gereksinimdir. Yaratıcılığın problem çözme sanatı olduğu daha önce de ifade edilmiştir, Newton'un problemi ve düşüncesine göre, nasıl oluyor da ağaçlar yerde sabit iken, kuşlar uçarken, insan neden, yeryüzünde yürüebiliyor?

Yaratıcı Kişilik Özellikleri

Yaratıcılık bilinç ve bilinçaltı fikirler çatışması sonucu, (bunların hayallerimizin sentezi ile ortaya çıktığı düşünülürse bilincin geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır), bilincin gelişimi, kendi kişisel gelişimize bağlı iken, bilinçaltı gelişimimiz; genetik yapımız, farkında olmadan çevreden edindiğimiz algılar, rüyalarımızdaki imgelemler sonucu oluşur. Hayallerimiz ise; kendi bilgi birikimimize bağlı olarak farklılıklar gösterir. Sonuçta icat, keşif, buluş ve sanatsal yaratmada bu olguların sentezi sonucu ortaya çıkar. Hal böyle iken ve bu davranışları tüm insanlar sergilerken, yaratıcı tipler olaylara ve boşluklara ve eksikliklere daha bir farklı gözle bakarlar ve problemin varlığını keşfederek çözümünü için fikirler yürütmeye başlar. Yaratıcı kişilerin özellikleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Yalnız - bağımsız kişilik özellikleri sergilerler
- Kuşkucu-tepkili - titizdirler
- Sevmekten, beğenilmekten korkarlar
- Dalgın, düşünceli, depresiftirler
- Risk almayı seven maceracı- çılgınlardır
- Özgüvenleri yüksektir, yenilmekten korkmazlar
- Bıkmadan, sıkılmadan denerler

- Spontane davranış sergilerler
- Eleştirilmekten çekinmezler
- Soran ve sorgulayan kişilik yapısına sahiptirler
- Bilgi- teknik bilgi konusunda etkilidirler
- Üstün seviyede uzmanlık- beceriklilik gösterirler

Yaratıcılık söz konusu olduğunda yeni deneylere ve gerçeklere açık olmak gerekir. Yaratıcı düşünce tüm bilgileri kullanmak durumundadır. Dolayısıyla bilgiler, veriler çoğaltılıp yoğunlaştırılarak yaratıcılık artırılabilir, geliştirilebilir. Bunun için öğrenciyi iyi tanımak gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle sanat eğitimi kitle eğitimi olarak gerçekleştirilemez. Bireysel ve daha serbest bir eğitim (Dikici, 2006) söz konusu olmalıdır. Çünkü kitle eğitimi katılsız ve öğrenciyi dayatma şeklinde gerçekleşmektedir. Nasıl bilim eğitimi denemelerle gerçekleştirilirse sanat eğitimi de araştırmalarla bir konunun varyasyonları üretilerek gerçekleştirilmelidir. Tabii bu biraz da sabır işidir (Çellek, 2003).

Yaratıcılık ve Eğitim

Yaratıcılık kavramı; sadece güzel sanatlar için değil, günlük yaşamın tüm alanlarını kapsamaktadır. Corbusier'e göre, insanlar yaratıcı imgelemeyi anlayarak ve uygulayarak hayatlarını yeniden düzenleyebilirler. Yaratıcı imgelem sayesinde kişinin kendisiyle ve yaşadığı dünya ile ilgili inancını ve bu inancın ürünlerini değiştirmek mümkündür. Uygarlığımızın tüm gelişmeleri yaratıcı hayal gücünün eseridir. Geçmişte, hayal ürünü olarak nitelendirilen, aslında engellenmiş hayal gücünün ürünü olan bilim kurgu kitapları ve dergileri, bugün gerçekçi kabul edilmektedir (Akt., Maysky, 1995: 13).

Yaratıcı düşünme, varılan istasyon değil seyahat etme şeklidir. Bir insan eski bir soruna yeni bir cevap bulduğunda ya da bir şey olmadan olabilecekleri düşündüğünde meydana gelir. Yaratıcılık, birey rüya gördüğünde ya da herhangi bir şekilde hayal kurduğunda ortaya çıkar. Çocuklar bunu oyun oynarken, masal dinlerken ya da kumdan bir kale inşa ederken yaparlar. Yetişkinler ise bunu bir kitap okurken, bir seyahat plânlarırken ya da sadece banka hesaplarında birikmiş parayla ne yapacağını düşünürken yapmaktadırlar (Rawlison, 1995: 21). Rawlison (1995), yaratıcı düşünmenin bir rüya görmek olduğunu belirtir. O'na göre rüya görmek, "*beynin çalışabilmesi için temel işlevlerdendir ve rüya görmeyen çok az insan vardır.*"

Yaratıcılık; rüyalarda, bilinçaltında ve zihinde toplanan bilginin kullanılmasıyla artar. Uykudan uyanıldığında, eğer görülen rüya hatırlanabiliyorsa, ruhun derinliklerinde keşfedilen semboller ve imajlar yakalanabilir. Bunlar yaratıcı gücü artıracak son derece değerli bilgilerdir (Rawlison, 1995).

Üstün zekâ ile yaratıcılık arasında bir paralellik olduğuna ilişkin düşünceler vardır. Özden'e (1997: 108) göre, üstün beyin gücü ve yaratıcılık arasındaki ilişkide bir eşik noktası bulunmaktadır. Yani belli bir zekâ seviyesine kadar olan (120 IQ) çocuklar daha yaratıcı olmakta, ancak o zekâ düzeyi aşıldıkça zekâ ile yaratıcılık arasındaki ilişki neredeyse sıfır noktasına düşmektedir.

Araştırma sonuçları yaratıcılık ve zekânın kalıtsal olduğunu desteklemektedir. Ancak her ikisinde de çevre önemli bir faktördür. Çevre olgusu yaratıcılığı zekâdan daha çok ilgilendirmektedir (Rıza, 1999: 20).

Eğitim düzeyi arttıkça, yaratıcılık düzeyi de artmaktadır. Ancak daha sonra ilerideki bir formal eğitim, bireyin yaratıcılık açısından başarı çizgisini düşürebilmektedir. Bu dönüm noktası orta öğretim ve lise sırasında gözlenmektedir.

Yaratıcılık insan gereksinimleri olarak ortaya çıkan bir problem çözme sanatı olarak düşünülürse; öncelikle problemin saptanması gerekir. Çözümü için ise; bilgi, belge, gezi, gözlem, deney, uygulamalar ile 5N1K kuralı yanında, empati ve beyin fırtınası yapılması gereklidir. Çoğu zaman bireyler, bilinçaltına ittiği problemin, birden ve aniden çözümünü bulduğunu deneyimlemiştir. Yaratıcı bireyler yetiştirmede işe önce aileden sonra çevre ve eğitim ve eğitim sisteminden başlamak zorunludur. Gerek ailede gerekse okulda öğretmen tutum ve davranışları, çocukların gelecek yaşama dair yaşantılarını ve üretkenliklerini de etkilemektedir.

Türkiye açısından yaratıcılık eğitiminde temel sorunun, erken çocukluk yaşlarında yani 2-5 yaş arası %90'lar civarı seyrederken, yaratıcı imgelem duyusunun neden 6-7 yaşlardan başlayarak, giderek %20'ler civarına düşmesi konusudur. Yaratıcı imgelemin azalma nedenleri ya da yaratıcılığı engelleyen unsurlar bir sonraki bölümde incelenecektir

Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

Rıza'nın (1999: 20), Coon'dan (1983) aktarımıyla yaratıcılığı engelleyen faktörler aşağıdaki gibidir:

- a) *Duyusal engeller:* Utangaçlık, aptal yerine koyulma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği ve aşırı özeleştirme bu gruba girer.
- b) *Kültürel engeller:* Toplumsal değerler bir kültürden diğerine değişmektedir. Bazıları yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir. Hayal etmenin boşa harcanan zaman olarak kabul edilmesi, çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi, ... Kültürel engellere örnek olabilir.
- c) *Öğrenilen engeller:* Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.
- d) *Algılama engelleri:* Adetler, problemlerin önemli olan öğelerini tanımada başarısızlığa yol açabilir. Bunlara aşağıdaki engel de eklenebilir.
- e) *Yükü program engelleri:* Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir...

Aile ortamında çocuk

Toplumun bir parçası olarak bireyin, öncelikle aileden, sonra yakın çevresinden ve örgün ve yaygın eğitimden etkilenmemesi de mümkün değildir. Bu nedenle soruna aile den başlamak ve ne gibi davranışlar sergiler ya da sergilemezsek başarılı bir eğitim verilir konusunu incelemek gerekmektedir. Cüceloğlu (2006), sağlıklı çocuk gelişiminin, sağlıklı bir aile ortamında ve sağlıklı bir iletişim ile mümkün olabileceğini belirtmekte, ana baba farkında olmadan çocuğa yaşamın her yönünde model olmaktadır.

Doğuştan getirilen bir yetenek olan yaratıcılık öğrenilebilecek bir özellik değil, desteklenip geliştirilebilecek bir yetidir. Yaratıcı düşünce bebeklikten itibaren karalamalar ile başlar ve yaşamın ilk yıllarında en yüksek düzeyine ulaşır. Ancak, bu yetenek fark edilmez ve geliştirilmezse, fark edilmeden gün geçtikçe söner. Bu nedenle aile bireyleri, çocukların yaşamında bir mihenk taşı olarak çocuğun gelişiminden sorumludurlar.

Anne ve babalar birlikte hareket ederek çocuğun dış dünyayı tanımada, çocuğun öğrenmeye hazır ve ilgili olduğunun farkına varmalı, ilk konuşma ve dilde sesleri taklitte başlayan süreç gün geçtikçe merak ve algı zenginliğine bağlı konuşma istek ve arzusunun arttığını gözlemlemelidir. Çağrışımlar da, düşünsel alanda ve anlatımda akıcılığı planlamalıdır. Çocuklar düşüncede esnek ve özgürdürler, meraklı ve hayal güçlerinin yüksekliğinin farkına varıp, deneme, araştırma, sınama, bulma, kalıplardan kurtulma, yeni fikirler üretme, farklı olana ve yeniliğe karşı istek ve arzularını gözlemlemeli, görülmemiş ve benzersiz olan şeyler üzerinde durmalıdır.

Yaratıcılık özellikleri aile ortamında desteklenen çocukta şunlar gözlemlenebilir; bu çocuklar biraz yaramaz ve haylaz gibi görünmekle birlikte hayallerini kullanabilen çocuklardır; sessiz, durgun, uysal çocuklar ise yeni fıkirlere kapalı, çekingen, soru sorulmasından korkan ürkek birer bireydir. Yaratıcı çocuğun haylazlığı aileleri bıktırıyor olabilir ancak, hem yaratıcı hem uysal olsun diye beklemek yaratıcı çocuk yetiştirme ile ters orantılıdır. Yaratıcı çocuklar, duygu ve düşüncelerini ifade ederken farklı ve değişik çözüm yolları kullanabilir. Detaylar onun için vazgeçilmez bir unsur ve parçadan bütüne doğru yol izlediği görülür. Arkadaşları arasında hemen lider pozisyonuna geçer ve yeni oyunlar keşfederek yeni kurallar koyar. Gelişmiş hayal güçleri ile araştırma, gezi, gözlem, deney yapmaya meraklı, yeniliklere açık olup farklı çözüm yolları geliştirebilirler. Aynı zamanda çevresinde daima aranan ve

birliktelikten hoşlanılan bireyler olurlar. Bir sonraki bölümde, anne ve babanın bu tarz çocuklara yönelik tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği üzerinde durulacaktır

Yaratıcı Çocuk Eğitiminde Aileye Düşen Görevler

Aile, yaratıcı çocuk yetiştirmenin odak noktasında bulunmaktadır (Ömeroğlu, 1988). Ailenin yaratıcı çocuğun gelişimi sürecinde etkin rol oynuyor olması, anne ve babalara hatta kardeşlere kimi sorumluluklar yüklemektedir. Buna göre ailelerin yaratıcı çocuk eğitiminde dikkat etmesi gereken sorumluluklar aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Çocuklar oyunlarında serbest bırakılmalı, zaman ve hayal güçleri sınırlandırılmamalıdır.
- Çocuklara hayal güçlerini arttıran hediyeler verilmelidir.
- Yaratıcı düşünmek için, fikirlerin içi dışına çıkarılmalı, ters çevrilmeli, yani fikirlerle oynanmalı, açık uçlu sorular ile desteklenmelidir.
- Çocukları baskı altına alınmamalı, değişik ve şaşırtıcı fikirlerinde engellemeyip cesaret verilmelidir.
- Çocuğun çevresinde oynayabileceği eşyaların olması ve evin çeşitli yerlerinde oynayabilmesi sağlanmalıdır. Yetersiz çevre koşullarının yaratıcılığı olumsuz etkilediği unutulmamalıdır.
- Çocuğun, ilgisi, heyecanı, hevesi ve yetişkinin sınırlamaları arasında denge kurulmalıdır.
- Çocuk bir işi yaparken “öyle yapma, şöyle yap” gibi kesin konuşmalar yapmak yerine “Düşün bakalım bunu başka türlü nasıl yapabilirsin, ya da sence nasıl yaparsan uygun olur” gibi ucu açık sorularla sorunun çözümünü kendisinin bulması sağlanmalıdır.
- Çocuklar müzelere, ören yerlerine, doğaya götürülerek, çevresini tanıması, gözlemlemesi ve gözlemlerini değerlendirmesi sağlanmalıdır.
- Soran ve sorgulayan bir çocuk olmasına imkân tanınması her şeye evet diyen çocuklar yetiştirmekten kaçınılmalıdır.
- Çocuklarda cinsiyet ayrımından kaçınılması ve roller biçiminin çocuğun yaratıcılığını engellediği unutulmamalıdır.
- Aile içinde çocuğa görev ve sorumluluklar vererek, kendine güven duygusunun artırılması sağlanmalıdır.
- Çocuğa küçük yaşlardan başlayarak yaşına uygun masallar hikâyeler seçilmeli ve okunmalıdır. Çocuğun kitap okuma alışkanlığı kazanması ilgi ve merakı körüklenmeli. ”Hadi oku bakalım, peki bu kitap ne anlatıyor” diyerek çocuğun kitap hakkındaki görüşleri istenmelidir.
- Çocukların anlattıkları muhakkak dikkatle dinlenmeli, yanlıta olsa değer verilmeli, Çünkü çocuklar yaptıkları ve düşündükleri konular hakkında ebeveynlerinin ve büyüklerin olumlu yargılarına ihtiyaç duyarlar.
- Bir işi başarması ya da yapması koşulu ile ödüllendirmekte bazen yaratıcılığı engelleyebilir. Çünkü ödüllendirme çocukta başarıya odaklı bir düşünce biçimi gelişmesine sebep olabilir.
- Çocuğun yaşadığı ortamın çok fazla tertipli düzenli olması beklenmemeli, aşırı baskı yapılmamalıdır. Ancak, tertip ve düzenli olmanın erdeminden de bahis edilmelidir. Çocukların baskı altında olmadan daha başarılı oldukları da gözlemlenmiştir.

Yaratıcı Çocuk Eğitiminde Okul Ortamı

Aile ortamından çıkarak, toplum hayatına adım atan çocuklarda, yaratıcılıklarının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Bunun da nedeni eğitim sistemlerindeki ezberci anlayış (Özer ve Kalaycı, 2012), eğitim programlarının yaratıcılık eğitiminden uzak olması (Karakuş, 2001) yanında; öğretmenin tutum ve davranışlarıdır. Öğretmenin yeterli hayat tecrübesine sahip olması, okuması, gezi, gözlem, araştırmalar, deneyler yapması, çeşitli insanlarla ilişkiler kurması, çalışması ve bunları yapabilmesi için kendisine zaman ayırması gereklidir. Çünkü öğretmenin, bilmediği konu hakkında yaratıcı düşünmesi zordur. Bunun için de; farklı şeyler yapmalı, eskiden bilinenlerden farklı olarak yeni şeyler denemelidir.

Öğretmen başarısız olmaktan, diğerlerinden farklı olmaktan ve bağımsız düşünmekten korkmamalıdır. Çevreye karşı daha hassas ve daha açık olmalı, her zaman soru sormalı, alınan cevapları soruya çevirmelidir. Çünkü sorular bilgiye giden yolların başında gelir. Öğretmenin, yaratıcılığa giden yolun pürüzsüz olmadığını unutmaması gereklidir. Kendisinin de yaratıcı potansiyele sahip olduğunu hissetmelidir. Öğretmen sınıf içi ve dışı uygulamalarında;

- Bilgiyi kullanıp, yeni şeyler üretebilen bireyler yetiştirmesine olanak tanınmalıdır. Bu bireysel gelişim, toplumsal ilerleme ve daha yaşanabilir bir dünya için gereklidir.
- Yaratıcı düşünmeyi geliştirmek için, problemin saptanması, farkındalığı artırmayı, okuma, anahtar kişiler ile konuşma, not alma, gerçekleştirilmek istenene karar verme gibi öğeleri dikkate almalıdır.
- Değerlendirme esnasında motivasyonu ve cesaret artırıcı bilgileri paylaşmalı, öneriler sunarak, açık uçlu sorular ile çözüme ulaşmayı sağlamalıdır.
- Öğrencinin her ne koşulda olursa olsun cesaretinin kırılmaması, cesareti kırılan çocukta öz güven eksikliğine sebep olacağı farkında olması gereklidir.
- Öğretmen, öğrencilere sınıf içerisinde cinsiyet ayrımı yapmadan, özgür, demokratik ortam oluşturmalı, yapıcı eleştiriler ile dürüstlük ve empati kurma özelliklerinin gelişimini sağlamalıdır.
- Ekonomik zorlukları, her öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarının da farklılıklar gösterdiğini bilerek, sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerde, sorumluluk yüklerken öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre davranması ve her bireyin farklı kişilikler sergileyebileceğinin göz önünde bulundurması gerekir.
- Derslerinde ilgi çekici ve motive edici ve yaratıcı düşünmeye uygun tekniklerden olan drama, beyin fırtınası, araştırma inceleme, deney, gezi, gözlem, örnek olay, 6 şapkalı düşünme, soru üretme, eleştirel düşünme gibi tekniklere yer vermelidir.

SONUÇ

Yaratıcılık, insanın ömrünün her evresinde ihtiyaç duyduğu ve yararlandığı bir olgudur. Günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçasıdır. Günümüz dünyasında insanlar hayatın karmaşık sorunları ile başa çıkmanın zorluğu bilinciyle hareket ederek, toplumun gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurmasında yapıcı ve yaratıcı bireylerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu gün özellikle iş ortamında yenilikçi uygulamalara olan talep, bireylerin daha yaratıcı olmasını gerektirmekte ve buna bağlı olarak bireyin iş bulabilmesinde yaratıcılık özelliği önem kazanmaktadır.

Çağa ayak uydurmak için yaratıcı bireylerin öncelikle aile ortamında sonra da okullarda hazırlanması gereklidir. Ancak şu da unutulmamalıdır, bilindiği üzere öğretmen merkezli ve ezbere dayalı kurulan eğitim sistemimizde bunu başarmanın zorluğu da ortadadır. Yasa yapıcıların her dönem değişen sistem denemeleri, kalabalık sınıflar, eğitimsiz toplum ve yeterli uzmanlığa sahip olmayan öğretmenler ile bunu başarmak olanaklı değildir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yukarıda sayılan nedenler ile önlemler alması, kayıp nesillerin oluşmasını engelleyecektir. Aileler, öğretmenler ve tabii ki toplum bireyleri yaratıcılık eğitimi konusunda bilinçlendirilmeli, çocuklara yönelik eğitim sisteminde gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Gelecek nesillerin özgür ve hür bireyler olarak yapıcı ve yaratıcı bireyler olarak yetişmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Cüceloğlu, D. (2006). Kari koca ilişkisi ve çocuk yetiştirmek. <http://www.dogancuceloglu.net/yazilar/166/kari-koca-iliskisi-ve-cocuk-yetistirmek/> adresinden 19 Haziran 2015 tarihinde edinilmiştir.

- Çellek, T. (2003). Sanat ve bilim eğitiminde yaratıcılık. *Pivolka*, 3, 3-11.
- Dikici, A. (2006). Sanat eğitimi ve öğrencilerin yaratıcılık düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 31(139), 3-9.
- Forumgerçek (2015). Filozoflara göre insan nedir? <http://www.forumgercek.com/745359-post1.html> adresinden 19 Haziran 2015 tarihinde edinilmiştir.
- J.Geofrey Rawlinson, J. G. (1995). *Yaratıcı düşünme ve beyin fırtınası* (Çev. O. Değirmen) İstanbul: Rota Yayınları.
- Karakuş, M. (2001). Eğitim ve yaratıcılık. *Eğitim ve Bilim*, 26(119), 3-7.
- Mayesky, M. (1995). *Creativity activities for young children*. USA: DelmarPublishers Inc.
- Ömeroğlu, E. (1988). Yapıcı ve yaratıcı nesiller yetiştirme. *Eğitim ve Bilim*, 12(67), 46-49.
- Özden, Y. (1997). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Yayınları
- Özden, Y. (1998). *Eğitimde dönüşüm "Yeni değer ve oluşumlar"*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Özer, A., ve Kalaycı, I. (2012). Geleceğin yaratıcı çocuklarını yetiştirmek açısından eğitim sistemimiz ve Türkiye gerçeği. D. Şenol, S. Yıldız, T. Kıymaz ve H. Kala (Eds.). *Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu Bildiri kitabı içinde (ss: 1-11)*, Ankara.
- Rıza, E. T. (1999). *Yaratıcılığı geliştirme teknikleri*. İzmir: Anadolu Matbaası.
- San, İ. (1979). Yaratıcılık, İki Düşünme Biçimi ve Çocuğun Yaratıcılık Eğitimi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 12(1-4), 177-190.
- Şenel, A. (1995). *İlkel topluluktan uygar topluma*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Turgut, İ. (1990). *Sanat felsefesi*, İzmir: Karınca Matbaası.